

Fredagen den 23 november

Kl. 09.00

Anmälan om kompletteringsval till utskott

Förhandlingarna leddes av förste vice talmannen.

§ 1 Upplästes följande inkomna skrivelse:

Till riksdagen

Då mitt förordnande som riksbankschef numera upphört, får jag anhålla att bli entledigad från uppdraget att vara ledamot av riksdagens jubileumsfond.

Stockholm den 21 november 1979

C.H. Nordlander

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 2 Anmälan om kompletteringsval till utskott

FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Folkpartiets partigrupp har med anledning av Per Gahrtons avgång och på grund av avsägelser anmält följande nya representanter i vissa utskott, nämligen som suppleant i konstitutionsutskottet Eric Hägelmark, som suppleant i finansutskottet Åke Persson, som ledamot i socialförsäkringsutskottet Margareta Andrén, som suppleanter i socialförsäkringsutskottet Åke Persson och Bonnie Bernström, som suppleant i socialutskottet Margot Håkansson samt som suppleant i kulturutskottet Jörgen Ullenhag.

Förste vice talmannen förklarade valda till

ledamot i socialförsäkringsutskottet

Margareta Andrén (fp)

suppleant i konstitutionsutskottet

Eric Hägelmark (fp)

suppleant i finansutskottet

Åke Persson (fp)

suppleanter i socialförsäkringsutskottet

Åke Persson (fp)

Bonnie Bernström (fp)

Fredagen den
23 november 1979

*Om kärnkraftens
betydelse för för-
svaret*

suppleant i socialutskottet

Margot Håkansson (fp)

suppleant i kulturutskottet

Jörgen Ullenhag (fp)

§ 3 Justerades protokollet för den 15 innevarande månad.

§ 4 Om kärnkraftens betydelse för försvaret

Försvarsministern ERIC KRÖNMARK erhöll ordet för att besvara Oswald Söderqvists (vpk) den 18 oktober anmälda interpellation, 1979/80:28, och anförde:

Fru talman! Oswald Söderqvist har ställt följande frågor till mig:

1. Anser försvarsministern att det är meningsfullt att försöka möta samhällets ökade ekonomiska, strukturella och energiförsörjningsmässiga sårbarhet med en höjning av anslagen till det militära försvaret?

2. Hur bedömer försvarsministern utbyggnaden av kärnkraften från beredskaps- och säkerhetssynpunkt?

3. Tänker försvarsministern ta några initiativ för att motverka här berörda negativa effekter av kärnkraftens utbyggnad?

Oswald Söderqvist berör i interpellationen ett antal förhållanden där han anser att samhällsutvecklingen leder till ett sårbarare samhälle, dvs. ett som i kris- och krigssituationer är känsligare för störningar än förr. Jag kan i viss mån dela hans uppfattning, även om jag inte delar hans syn på orsakerna till denna utveckling.

1978 års försvarskommitté har i sitt i somras avgivna delbetänkande (SOU 1979:42) i ett avsnitt behandlat dessa frågor. Man pekar där på det stora utlandsberoendet inom vissa delar av livsmedelsproduktionen, oljeförsörjningen, läkemedelsförsörjningen osv. Den starkt ökade datoriseringen har i många avseenden medfört stora fördelar men innebär samtidigt också vissa risker för en ökad sårbarhet. Uppfattningen att det i samhällsutvecklingen finns risker som måste uppmärksammas torde således vara allmänt omfattad. Försvarskommittén säger också i sitt betänkande: "Samhällsutvecklingen måste styras av medborgarnas fredstida önskemål och behov. För att i görligaste mån undvika de risker en ökad sårbarhet medför är det dock väsentligt att i samhällsplaneringen hänsyn även tas till totalförsvarets intressen." Jag delar denna uppfattning. Liksom försvarskommittén anser jag att det erfordras beredskapsåtgärder inom olika delar av totalförsvaret för att också därigenom minska vår sårbarhet och förbättra vår förmåga att stå emot hot och påtryckningar. Jag har följaktligen en helt annan uppfattning om beredskapsåtgärdernas betydelse än den som Oswald Söderqvist för fram när han säger att beredskapsåtgärder inom både den militära och den civila sektorn minskar i betydelse och t. o. m. mister allt innehåll.

Genom att man söker minska samhällets sårbarhet ökar också det militära

*Om kärnkraftens
betydelse för för-
svaret*

försvarets möjligheter att verka. Härigenom ökar vår totala förmåga att avhålla från angrepp på Sverige, vilket är det yttersta målet såväl för det militära försvaret som för totalförsvaret i dess helhet.

Frågan om fortsatt utbyggnad och utnyttjande av kärnkraft i Sverige och de säkerhetskrav som med anledning av detta bör ställas skall behandlas i den kommande folkomröstningen. Jag skall därför här inskränka mig till att redovisa bedömningar som hittills gjorts inom ramen för totalförsvaret.

Jag börjar med att behandla ett tänkbart krisläge, då Sveriges handelsförbindelser med andra länder är helt eller delvis avskurna på grund av krig i vår omvärld, men där vi själva inte är utsatta för ett direkt hot om angrepp. Då blir möjligheten att tillgodose elkraftsbehovet beroende förutom av tillgänglig vattenkraft även av inhemska bränslen och beredskapslagrade bränslen. Enligt min mening finns det inte något särskilt skäl att under ett sådant krisläge begränsa kärnkraftverkens drift. Tvärtom är det från beredskapssynpunkt önskvärt att utnyttja våra samlade energitillgångar. I energikommissionens betänkande (SOU 1978:17) anges bl. a. att en kraftreaktor skall kunna köras i två år utan bränslebyte enbart genom omplacering av bränsleelementen. Den har således i dessa lägen en god uthållighet.

Utvecklingen under senare år av den internationella terrorismen medför att riskerna för sabotage, avsiktlig skadegörelse och andra angrepp på från samhällssynpunkt viktiga funktioner måste ägnas särskild uppmärksamhet. Sabotage mot en kärnkraftsanläggning kan innebära inte bara risk för produktionsbortfall och driftstörningar utan också fara för spridning av radioaktivitet. Våra kärnkraftverk har dock redan i dag ett byggnadstekniskt skydd och en kontinuerlig bevakning. I händelse av beredskap och krig förstärks denna med bevakningsförband och ett verkskydd organiserat av kraftverkets egen personal. Jag anser därför att rimliga motåtgärder mot sabotage i beredskaps- och krigssituationer har vidtagits.

I händelse av krig får man räkna med att skador uppstår på vårt elförsörjningssystem och att distributionen inte kontinuerligt kan hållas i gång. Jag bedömer dock att de mest livsnödvändiga behoven kan tillgodoses. Vårt behov av elenergi reduceras drastiskt i händelse av krig genom inskränkningar i industriproduktion, samhällsservice och den enskilda människans standard. Produktionen är fördelad på många kraftverk av varierande storlek, vi har ett rikt förgrenat eldistributionsnät, och omfattande resurser finns förberedda för att snabbt vidta åtgärder mot inträffade skador.

De frågor som hänger samman med kärnkraftens utnyttjande under krig har studerats och studeras fortlöpande, bl. a. med anledning av de speciella risker som är förknippade med utnyttjandet av kärnkraft. Det finns två samverkande orsaker till att ett reaktorhaveri kan få stora konsekvenser för omgivningen. Dels förekommer stora mängder radioaktivt material i en reaktorhård under och omedelbart efter drift, dels finns stora mängder energi tillgängliga på grund av värmeutvecklingen i hårdens. Dessa energimängder kan upphetta materialet och även leda till skador på omgivande skyddsbarriärer. Som följd av detta måste reaktorn kylas även någon tid efter

Fredagen den
23 november 1979

*Om kärnkraftens
betydelse för för-
svaret*

avstängningen.

Själva reaktorn i ett kärnkraftverk är skyddad av sin ståltank och av betonginneslutningen med ca 1 m tjock betong. Kylsystem och andra hjälpsystem är dubblade. Enligt min mening fordras det därför en medvetet inriktad vapeninsats för att det med hänsyn till alla reservsystem skall åstadkommas sådan skada som leder till att någon väsentlig del av kärnreaktorns radioaktiva innehåll läcker ut. En stor del av den övriga utrustningen, t. ex. turbiner, generatorer, transformatorer och ställverk, är dock svagt skyddad mot vapenverkan, och en kraftig explosion kan leda till driftstopp och kanske avstängning under lång tid.

Åtgärder finns förberedda för att vid ett reaktorhaveri i fredstid indikera radioaktivitetens spridning, informera befolkningen och bringa den i säkerhet. En översyn av denna beredskap genomförs f. n. på regeringens uppdrag av statens strålskyddsinstitut i samråd med berörda länsstyrelser. Samma åtgärder avses tillämpas i händelse av krig och får då ökad effekt till följd av de större resurser, bl. a. inom civilförsvaret, som då står till förfogande. Skyddsrummen är omedelbart användbara i en sådan situation.

Ett sätt att ytterligare minska riskerna för utsläpp av radioaktivitet till följd av krigsskador är att ta kärnkraftverken ur drift. När reaktorhärden efter några dagar svalnat och de mest kortlivade radioaktiva produkterna klingat av, minskas dels riskerna för utsläpp, dels konsekvenserna i omgivningen om utsläpp ändå skulle ske.

Vi planerar för att i krig omedelbart kunna stänga av samtliga kärnkraftverk och lita till en kombination av vattenkraft, kraftvärme, industriellt mottryck och oljekondenskraft. Vi bedömer också att vi kommer att få tillräcklig förvarning före ett angrepp för att hinna genomföra detta. Om utvecklingen gör det önskvärt och möjligt, kan något eller några kärnkraftverk senare åter startas.

Jag vill även påpeka att enligt 1977 års tilläggsprotokoll till 1949 års Genèvekonventioner anfall inte får riktas mot bl. a. kärnkraftverk eller mål i närheten av dem, om anfällen skulle kunna leda till radioaktivt utsläpp. Tilläggsprotokollen har ratificerats av Sverige, och vi har anledning räkna med att de skall ratificeras även av stormakterna.

Närmast berörda försvarsansvariga myndigheter har nyligen satt i gång ytterligare en studie av kärnkraften i krig, och de därmed sammanhängande säkerhetsproblemen, som underlag för den fortsatta planeringen.

Mot denna bakgrund och med hänsyn till den kommande folkomröstningen anser jag det f. n. inte erforderligt med ytterligare initiativ i denna fråga. Självfallet avser jag att som tidigare följa samhällsutvecklingen i fråga om sårbarhet m. m. Inte minst gäller detta utvecklingen inom energiområdet.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Jag tackar försvarsministern för svaret på min interpellation. Det var ett ordrikt svar men tyvärr substanslöst och innehållsmässigt väldigt svagt. Det kringgick nämligen alla de viktiga frågor jag ställde i interpellation.

tionen.

Försvarsministern har medvetet eller omedvetet – förmodligen medvetet – helt och hållet misstolkat huvudfrågan i min interpellation. Försvarsministern har läst min interpellation som det påstås att en viss potentat läser Bibeln. Jag har aldrig sagt att det inte skall finnas beredskapsåtgärder eller att jag är mot sådana – tvärtom. Jag har sagt i början på min interpellation om beslut inom totalförsvarets område och inom folkförsörjningens och civilförsvarets områden, alltså det som handlar om hela vår totala beredskap, att de beslut som fattas där "förvanskas och verkan av ekonomiska satsningar urholkas, därför att marknadskrafterna driver utvecklingen i en riktning som är direkt motsatt den som är i samhällets intresse". Det är det som är det viktiga, och det hänger alltså ihop med hur vi skall satsa våra resurser i dessa beredskapsåtgärder. Det försöker försvarsministern slingra sig från genom att säga att vi har helt motsatta uppfattningar och att jag skulle ha sagt att beredskapsåtgärder mister allt innehåll. Ja, de mister allt innehåll på grund av samhällsutvecklingen, och då är det alltså fråga om hur vi skall prioritera resurserna. Det var det viktiga i frågan.

Är det vettigt – den frågan svarade försvarsministern inte alls på – att öka de militära anslagen och satsa på militär beredskap när vi vet att samhällets sårbarhet samtidigt ökar på alla andra områden? Det är alltså den sårbarheten som vi naturligtvis framför allt skall försöka motverka. Här kommer då energiförsörjningsområdet och alldeles särskilt kärnkraftsområdet in i bilden.

Försvarsministern hänvisar till folkomröstningen och säger att i väntan på den kan han nu inte säga någonting bestämt. Men det är ju det som är viktigt, Eric Krönmark, i detta fall. Vi skall ha en folkomröstning, och då är det oerhört viktigt för svenska folket att få veta hur den högste företrädaren för vår nationella säkerhet ser på dessa frågor. Det är det vi vill ha reda på. Man kan väl inte smita undan genom att säga att man vill vänta till efter folkomröstningen för att då tala om vad man tycker. Jag har ställt denna interpellation just på grund av att vi vill ha besked. Man kan då inte bara säga: Vänta tills folkomröstningen har varit, så skall jag tala om hur det ser ut! – Detta vill vi veta i dag!

När det gäller ett beredskaps- eller krisläge håller jag med om att det blir en viss skärpning i jämförelse med läget i fredstid. Men de bedömningar som försvarsministern gör beträffande skyddet vid kärnkraftverken, t. ex. verkskyddet och de motåtgärder som han nämner och hänvisar till – som om de skulle vara något verkligt bra för att lösa alla problem med – är helt otillräckliga. Jag har varit med om att organisera verkskydd vid många skyddsföremål, och jag har varit med och jobbat med Forsmarkplanen på länsstyrelsen i Uppsala, som hör till mitt vanliga verksamhetsområde, och till det vill jag återkomma.

Om man skall skydda ett kärnkraftverk – om vi nu håller oss till ett kris- och beredskapsläge först – mot sabotage och andra terrorhandlingar, vilket vi naturligtvis måste räkna med och har internationella erfarenheter av, så räcker det inte med ett verkskydd eller med den polisbevakning i vanlig

*Om kärnkraftens
betydelse för för-
svaret*

mening som vi har i dagens läge, det vet vi. Vi vet att kärnkraftverk i Västtyskland och Frankrike försvaras av t. ex. gendarmerienheter: tungt beväpnade enheter med helt militär utrustning och organisation. Är det det försvarsministern anser att vi skall skaffa i våra svenska kärnkraftverk för att klara bevakningen? Det försvarsministern nämner här är ingenting i sammanhanget, om det verkligen skulle uppstå ett krisläge.

När det gäller den verkligt allvarliga situationen att krigshandlingar skulle uppstå – här är vår försvarsminister fortfarande förtröstansfull; jag förstår inte varför – finns helt andra bedömningar i vårt land än de som försvarsministern låter framskymta i interpellationssvaret. Jag skall be att få återkomma till detta litet senare.

Låt oss börja med några rent tekniska saker. Försvarsministern talar om att det är bra att vi har produktionen fördelad på många kraftverk, på vattenkraft och på andra energikällor. Men det är just det som inte blir fallet när vi bygger ut kärnkraften. Vi får ju stora koncentrerade enheter som är som upplagda för att slås ut. Försvarsministern och hans parti vill ju satsa hårt på kärnkraften och inte alls satsa på andra energikällor, utan i första hand bygga 12 reaktorer och så småningom kanske ännu fler, och på det viset binda vår elproduktion till kärnkraften med upp till kanske 50–60 %. Hur skall ni lösa den knut som uppstår om ni helt plötsligt måste ta dessa kärnkraftverk ur drift? Hur skall ni då klara elförsörjningen? Ni säger ju uttryckligen att ni skall stänga av kärnkraftverken i händelse av krig. Hur går det om vi har byggt 12 eller kanske – vilket är Industriförbundets och Svenska arbetsgivareföreningens uppfattning i den här frågan – 20 kärnkraftverk och har 75 eller 80 % av vår elkraftsproduktion bundna till kärnkraft? Jag skall återkomma också till det i en annan kommentar.

Det står i interpellationssvaret hur starka kärnkraftverken är, betong i slutet ståltank osv., och att det behövs en medvetet inriktad vapeninsats för att slå ut dem. Det är klart, de blir väl inte utslagna av en slump om det blir krig. Det är klart att det lätt går att sätta in ett flygangrepp mot ett kärnkraftverk. Dem kan man ju inte på något sätt maskera eller gömma undan. De står där de står. Men det behövs inte ens det. Det finns en motsägelse i försvarsministerns resonemang. Försvarsministern säger att det finns kvar värmeutveckling även efter en avstängning, vilket håller processerna i gång. Det känner vi väl till från t. ex. Harrisburg. Hur går det då om det blir skador på tillförseln av ström utifrån, så att pumpar stannar osv.? Man behöver inte alls slå ut reaktorn. Anta att man slår ut elförsörjningen utifrån så att kylvattenpumparna stannar! Då hjälper det inte hur mycket man än avstänger processen i reaktorn. Den fortsätter i alla fall, oavsett om reaktorn är skyddad av sin ståltank och av betonginneslutningen. Det finns alltså en stor motsägelse i försvarsministerns resonemang.

Sedan till skyddsåtgärderna. Det heter: "Åtgärder finns förberedda för att vid ett reaktorhaveri i fredstid", osv. I krig blir det bättre, menar man. Det blir förstärkningar osv.

Vi har fått reaktorsäkerhetsutredningen alldeles nyligen, vilken med all tydlighet visar att de åtgärder som hittills har vidtagits är helt otillräckliga

även i fredstid. De utrymningar man tidigare har talat om är helt överspelade. Jag behöver inte tala om Barsebäck utan kan hålla mig till Forsmark, som ligger bäst till i skogen vid Upplandskusten. Inte ens i denna glesbygd kan man garantera att det kommer att fungera, än mindre när det gäller de andra reaktorerna. Det finns inga möjligheter att ens i fredstid fastställa, om det verkligen skulle bli ett stort utsläpp efter ett haveri. Vid de påfrestningar som kan förekomma i ett krigsläge, då det kanske utförs stridshandlingar eller är fullt krig i området, blir det ju ännu svårare. Därför förstår jag inte riktigt försvarsministerns förtröstan som skiner igenom hela tiden. Det är de gamla vanliga fraserna som upprepas i alla försvarsutredningar och försvarspropositioner. Det heter att det är så och så, men det stämmer inte. De resurser som vi så förtröstanfullt talar om finns inte. De finns inte i dag i fredstid och än mindre skulle de finnas i krig.

Slutligen hänvisningen till Genèvekonventionen. Det är klart att det är bra med internationella konventioner, men är det något som vi erfarenhetsmässigt vet från historien är det att konventionerna aldrig någonsin har hållits i krig. Det har ständigt brutits mot alla konventioner. Även om vi bör förutsätta att konventioner skall hållas, är det inget argument att hänvisa till att man har skrivit på en konvention, där man har förbundit sig att inte angripa kärnkraftverk. Som jag har sagt tidigare räcker det med att anläggningar runt omkring angrips, om man inte vill ådra sig tryck från den internationella opinionen eller från annat håll genom att utlösa radioaktiviteten genom direkta anfall. Jag tycker att det är en aning naivt att hänvisa till Genèvekonventionen, då vi ju vet hur konventionerna har fungerat i krig.

Avslutningsvis vill jag citera ur en sammanställning över ÖB:s yttranden om kärnkraftsutbyggnaden. Jag antar att försvarsministern har sett den här sammanställningen. Har han inte sett sammanställningen eller tagit del av ÖB:s yttranden under åren, tycker jag att han med det snaraste bör läsa det här, eftersom yttrandena går stick i stäv mot en mängd uttalanden i interpellationssvaret.

Det började redan 1959 med ett yttrande om kärnkraftverket i Marviken – det var på den blågula atomens tid. ÖB framhöll genom chefen för försvarsstaberna "att atomkraftverk borde förläggas inne i landet för att vara mera undandragna för anfall och för att förvarningstiderna skulle bli längre".

I november 1963 hade vi en konferens om värmekraftstationers skyddsnivå. Hela det etablissemang som sysslar med de här sakerna och som är viktigt i sammanhanget deltog. Chefen för försvarsstaben anförde: "En anläggning vid kusten – särskilt vid ostkusten – är mycket utsatt. Bekämpning från luften blir underlättad – anläggningen lätt att hitta, korta anflygningssträckor, kort förvarningstid. Vidare är anläggningen utsatt för bekämpning från sjön och ligger inom tänkbart invasionsområde – – att atomkraftverken bör förläggas i landets inre delar – – atomkraftverken bör byggas som berganläggningar." Som vi vet har detta inte blivit gjort.

1969 yttrade sig ÖB om utredningen Kärnkraft på östkust. Jag citerar:

”Från krigsskyddssynpunkt synes det alltså angeläget att kärnkraftverk förläggs till mindre utsatta områden än längs våra kuster. ÖB finner det därför angeläget att fortsatt forskning beträffande kylvattenutsläppens inverkan på växt- och djurliv kommer till stånd i syfte att klarlägga om våra större insjöar och vattendrag kan ge acceptabla recipientförhållanden — — —.”

År 1969 påpekades också i en promemoria till departementsrådet Blomqvist:

”Sammanslagning av kärnkraftverk Vattenfalls Trosa, Krångedes Gävle och Stockholms Elverk Värtan till ett stort verk Forsmark är olyckligt. (Sårbarhetssynpunkt samt invasionskänsligt område).”

Från år 1971 citerar jag ur ÖB:s synpunkter med anledning av CDL:s redovisning av kraftförsörjningens beredskapsproblem:

”Överbefälhavaren har tidigare från försvarssynpunkt framhållit önskemål om att kärnkraftverken dels i största möjliga omfattning blir inlandslokaliserade och dels ges ett byggnadstekniskt skydd i proportion till kapacitet och betydelse för kraftförsörjningen. Kärnkraftverkens kapacitet och betydelse torde därför i de flesta fall motivera bergrumlokalisering.

Dessa önskemål har emellertid vid hitintills utbyggda och projekterade kärnkraftverk icke tillgodosetts.”

Maj 1973: Utredning om elkraftbehovet under avspärning och krig. ÖB säger:

”De flyganfall som enligt förutsättningarna genomförs mot det svenska kraftsystemet drabbar både produktions- och distributionsanläggningar avsevärt trots en mycket måttlig insats.

Nuvarande utförande av kärnkraftstationerna som ovanjordsanläggningar med föga skydd mot vapenverkan innebär nämligen att även mycket begränsade insatser av ingriparens flyg kan åstadkomma omfattande skador på ett kärnkraftaggregat.

Elkraftförsörjningen kommer att vara starkt beroende av kärnkraftverken på 1980-talet. Bristen då 6 – 9 aggregat är ur drift blir avsevärd i samtliga anfallsalternativ. I de flesta fallen blir den så stor att konsumtionsbegränsningar som svårligen kan tolereras måste vidtagas. Förhållandet torde i hög grad påverka motståndsviljan. Kommittén anser därför att alla ekonomiskt rimliga möjligheter att öka kärnkraftstationernas motståndsförmåga mot vapenverkan bör tillvaratas.”

Från år 1974 citerar jag ur ÖB:s yttrande över närförläggning av kärnkraftverk – och här kommer naturligtvis Barsebäck in i bilden:

”Utpräglade närförläggningssalternativ bör ej komma till utförande. Närförlagda kärnkraftverk bör ges så hög skyddsnivå som möjligt (berg eller gropförläggning).

Då närförlagda kärnkraftverk ej kan ges erforderligt skydd bör åtgärder vidtas (förberedas) för att minska verkningarna av krigshandlingar. Utrymning av vissa områden kan bli nödvändigt. System för att larma befolkningen måste skapas. En snabb avstängning av reaktorn kan behöva genomföras.”

År 1975 har ÖB yttrat sig över Aka-utredningen, och sedan har han inte

yttrat sig alls. Han tyckte kanske inte att det var lönt att yttra sig ytterligare.

Detta var alltså exempel på hur den militära myndigheten ser på dessa saker. Man är där inte alls så optimistisk som försvarsministern låter när han stiger upp här. Det är helt olösta problem.

Frågan till försvarsministern kvarstår alltså: Oroar inte detta försvarsministern, som ändå är den högste ansvarige i landet för dessa saker? Vi har nu ett utbyggt system av sådana här kraftverk, och ni vill ytterligare bygga ut detta system, långt utöver den nuvarande gränsen. Hur kan ni motivera det, och hur kan ni säga att problemen skall lösas? Vi vet att de resurser som vi har fått tidigare inte är tillräckliga ens i fredstid för att klara ett eventuellt haveri. Jag tycker att försvarsministern skulle känna sig oerhört oroad och inte skulle stiga upp inför svenska folket och låta så optimistisk och sangvinisk som han har låtit här.

BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Fru talman! Chefen för FN:s atomenergiorgan IAEA, Sigvard Eklund, sade vid CDL:s kärnkraftsdag i november 1973, att "bibehållande av fred är ett sine qua non (=oeftergivligt krav) om kärnenergin skall komma till den allmänna användning som vi nu förutser. Om kraftreaktorer bleve föremål för krigshandlingar, skulle det leda till otänkbara konsekvenser ---."

I april 1974 hade jag en interpellationsdebatt här med dåvarande försvarsministern Eric Holmqvist, och det svar som jag har fått i dag överensstämmer ganska mycket med det svar som jag fick av dåvarande försvarsministern. Man räknade visserligen då med att kärnkraften som energikälla i vårt land skulle få stor uthållighet, eftersom man planerade att på 1980-talet bryta eget uran och därmed ha ett självförsörjande system. Det resonemanget har bortfallit nu, och vi är tacksamma för att det inte finns med i dagens svar.

I det tidigare interpellationssvaret sades också att man i Genève arbetade för att få 1949 års Genèvekonvention utökad med ett avtal om att anfall på kärnkraftverk inte skulle vara tillåtet. Sedan dess har ju, som försvarsministern nu påpekat, 1977 ett tilläggsprotokoll visat att den konventionen har undertecknats och håller på att ratificeras.

Det är på något sätt rörande hur vi försöker räkna med krig och samtidigt räknar med att man skall upprätthålla humanitet och överenskommelser under krig. Det kan ju hända att detta kan ske mellan rika länder, som har varit med och undertecknat avtalet. Men är det inte oerhört blåögt att tro att desperata länder, kanske fattiga länder som med stor rätt anser att rika länder är orsak till deras misär, skall lyda våra konventioner? Mot de oerhört utsatta anläggningarna vid kärnkraftverken är det naturligtvis mycket verksamt att rikta ett hot. Att tro att en konvention skall ge anläggningarna någon sorts skydd är väl ändå överoptimistiskt.

Men jag vill ändå se positivt på det svar som lämnats här i dag. Jag tycker att vi kärnkraftsmotståndare har all anledning att räkna med att försvaret och försvarsministern kommer att bli vår bästa vän i vårt motstånd mot

*Om kärnkraftens
betydelse för för-
svaret*

*Om kärnkraftens
betydelse för för-
svaret*

kärnkraften. Det finns rimligtvis ingen som helst fördel ur försvarssynpunkt att göra ett land så sårbart ur försörjningssynpunkt som det blir genom att lita till att få den utomordentligt viktiga elströmmen från några få utsatta anläggningar. Vi får ju höra i svaret här att man räknar med att kunna få stänga av kärnkraftverken och att det är ett problem. Visserligen räknar man med att kunna upprätthålla driften ett par år vid kärnkraftverken under fredskriser men att man vid krigshot måste räkna med att få stänga av verken. Att då göra landet beroende av väldigt mycket elström – vilket blir fallet om man fortsätter att bygga ut kärnkraften – innebär naturligtvis en direkt belastning för försvaret. Det blir oerhört svårt att upprätthålla livsviktiga funktioner. Om all den elström som man räknar med skall produceras av kärnkraftverk skall säljas blir det – det har alla prognoser visat – elvärmen man räknar med att satsa på. Det innebär att en stor del av våra hus då kommer att försörjas med elvärme från kärnkraftverken. Vi blir självfallet mycket sårbarare på det sättet. Det är ingenting som vi kan dra in på. Är man då beroende av värmen från strömmen måste produktionen helt enkelt upprätthållas.

Jag vill sluta med att citera försvarsministerns sista ord i svaret: "Självfallet avser jag att som tidigare följa samhällsutvecklingen i fråga om sårbarhet m. m. Inte minst gäller detta utvecklingen inom energiområdet."

När man då tar reda på – vilket jag förutsätter att försvarsdepartementet gör – hur oerhört mycket bättre ur alla synpunkter en energiförsörjning utan kärnkraft blir, en decentraliserad energiförsörjning som inte på något sätt är beroende av några få stora anläggningar, har jag allt hopp om att det material som måste fram också från myndigheterna i folkomröstningskampanjen kommer att bli ett underlag som visar för svenska folket att vi utan kärnkraft skapar ett mindre sårbart samhälle och ett tryggare samhälle.

Försvarsministern ERIC KRÖNMARK:

Fru talman! När jag nu har lyssnat till de två inläggen har jag kunnat konstatera en märkbar skillnad i anslaget när det gäller att diskutera problemen, även om de två ledamöterna i och för sig företräder samma grunduppfattning i själva energifrågan. Jag hälsar med tillfredsställelse att fru Hambraeus diskuterar på ett sakligt sätt. Oswald Söderqvist menade att jag kom med "samma gamla vanliga fraser" som förut. Men jag kunde registrera att det var Oswald Söderqvist som kom med just samma gamla vanliga fraser som vi är vana vid att få höra från vpk när det gäller den samhällsutveckling vi har över huvud taget i det marknadsekonomiska demokratiska Sverige

Vi skall i dag inte diskutera frågan om kärnkraft eller inte kärnkraft. Det har vi tidigare gjort många gånger i kammaren, och vi kommer säkerligen att göra det åtskilliga gånger i framtiden också. Vi har ju folkomröstningen i kärnkraftsfrågan framför oss, och det är då vi skall göra vårt principiella ställningstagande till vilken energiförsörjning vi skall satsa på i Sverige.

Vad vi i dag skall diskutera är kärnkraftens betydelse från försvarssynpunkt, dvs. samhällets sårbarhet. Det är helt klart att ju mer utvecklat ett samhälle är desto mer sårbart blir det i fredstid, vid s. k. fredskriser och

givetvis också i händelse av krig. En konklusion av vad Oswald Söderqvist sade när han uppmanade mig att vara ännu oroligare än jag är skulle väl vara att jag borde försöka stoppa all samhällsutveckling, eftersom – enligt Oswald Söderqvists resonemang – ju mindre utvecklade samhället är, desto mindre sårbart är det. Det är hela tiden fråga om en balansgång, där vi har att försöka tillgodose människors berättigade krav på ökad standard och jämnare standardfördelning, dvs. bättre förhållanden i fredstid, och dessutom styra utvecklingen så att samhället även skall kunna överleva i krissituationer, såväl i fredskriser som i det värsta alternativet, nämligen i krig.

Låt mig för att försöka ansa debatten här ytterligare kommentera fredsaspekten. Det är inte helt osannolikt att vi kan råka ut för en avspärning. I det fallet är kärnkraften bra att ha. Det finns inget direkt hot mot kärnkraftverken i Sverige, och de innebär då en energitillgång. Vi kan säga att vi har upp till två års energireserv inom den delen av energiförsörjningen, vilket ur säkerhets- och sårbarhetssynpunkt alltså är positivt. Då bortser jag från alla andra principiella uppfattningar som man kan ha i frågan – detta är ett rent objektivt konstaterande. I det fallet är det alltså bara positivt med kärnkraft.

Oswald Söderqvist menar att man i en krigssituation måste stänga av kärnkraftverken. Fru Hambræus var inne på liknande tankegångar. De menar att vi då inte klarar energiförsörjningen.

Nu måste vi till utgångspunkt ta de fakta vi känner till i dag. Prognoser kan man visserligen göra, men de är alltid behäftade med stor osäkerhet. Driftåret 1979/80 räknar vi med att utnyttja ca 100 TWh elektrisk energi. Av den mängden energi skulle kärnkraften svara för 30 TWh. Vi räknar med att i händelse av krig kunna minska energiförsörjningen ner till hälften därför att stora delar av industrin då omedelbart skulle tas ur drift. Jag vill påpeka att i det fallet också all export blir stoppad, vilket skulle innebära att mycket energikrävande processindustrier givetvis skulle komma att inställa driften. De bedömningar man gjort visar att vi däremot genom de andra energikällorna har tillräckligt med energi för att kunna klara de absolut nödvändiga behoven.

När det gäller sårbarheten är det givetvis ur försvarssynpunkt en fördel om kraftverken är så spridda som möjligt. Men vi måste även ta hänsyn till vad som gäller under fredsförhållanden, eftersom vi med de ekonomiska resurser vi har måste ordna energiförsörjningen på billigaste och rationellast möjliga sätt. Jag vill då bara påpeka att det alternativ som vi i dag har är att gå över till koleldning, om vi tar kärnkraftverken ur drift. Jag vet inte att någon förordar att vi skall ha en mängd mindre kolkraftverk utspridda i lokalsamhällen här i landet, utan vad man planerar är anläggningar av motsvarande storlek som kärnkraftverken. Det innebär att sårbarheten blir exakt densamma – en angripare har precis lika lätt att slå ut ett sådant kraftverk som ett kärnkraftverk.

Sedan till frågan om vad som kan inträffa i händelse av krig. Oswald Söderqvist säger att jag är naiv som tror att andra länder skulle respektera en konvention om att inte anfälla kärnkraftverk. Jag beklagar att en representant

Fredagen den
23 november 1979

*Om kärnkraftens
betydelse för för-
svaret*

för vänsterpartiet kommunisterna kan stå i ett parlaments talarstol och säga att det är naivt att tro att en konvention kommer att respekteras och att det finns en väldig massa exempel på att internationella konventioner inte respekteras. Jag delar inte den bedömning som Oswald Söderqvist gör. Tvärtom har det visat sig att även nationer i mycket trängda lägen respekterat konventioner. Ta exempelvis konventionen om förbud mot användningen av stridsgaser i krig. Vi vet att man under andra världskriget på båda sidor hade tillgång till stridsgaser vid fronterna. I varje fall en av de stridande sidorna kom så småningom i en helt desperat situation, men trots det respekterade man det ingångna avtalet och använde inte förbjudna stridsmedel. Jag har alltså en helt annan uppfattning än Oswald Söderqvist i detta avseende. När vi i Sverige ratificerar internationella konventioner innebär det att vi kommer att hålla ingångna avtal. Vi utgår ifrån att även andra nationer kommer att göra det.

Skulle det vara så att man vill komma åt ett kärnkraftverk, så är det inte för att förstöra själva reaktorn och sprida radioaktivitet, utan det är för att störa vår energiförsörjning. Som jag nämnt i interpellationssvaret finns det vid ett kärnkraftverk en hel del kringutrustning som är sårbar, t. ex. ställverk och kraftledningar. Man kan därför omöjliggöra produktionen med en mycket enkel vapeninsats. För att slå ut ett kärnkraftverk genom att komma åt själva reaktorhärden krävs det däremot en stor insats med precisionsvapen om man använder konventionella stridsmedel. Även om kärnkraftverken är avstängda föreligger det ändå en viss risk. Men jag anser att den risken icke är så stor att vi för den skull har anledning att säga nej till kärnkraften.

Jag vill påpeka att det inte bara är kärnkraftverk som är skyddade enligt den här överenskommelsen, utan den gäller även vattenkraftverk. Även de kraftverksdammar som vi har exempelvis i Norrland är skyddade genom konventionen. Om en fiende, som Oswald Söderqvist tror, inte respekterar en sådan här konvention utan spränger en av de stora kraftverksdammarna i exempelvis Luleälven – det är ju i så fall minst lika sannolikt – blir det en ofantlig katastrof i det området. En hel älvdal kommer då att raseras, och de människor som finns där riskerar att omkomma. Vi lever tyvärr i en farlig värld. Men att jag ändå är någorlunda optimistisk beror helt enkelt på att jag räknar med att olika stater respekterar ingångna avtal.

BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Fru talman! Försvarsministern sade att ju mer utvecklat ett samhälle är, desto sårbarare blir det. Det är inte sant. Det har varit så, men en sammankoppling av dessa företeelser är inte på något sätt nödvändig. Vi har haft i västvärlden en teknik som har lett mot ett allt mer sårbart samhälle. Men det visar sig nu att det är fullt möjligt att utveckla en elegant och avancerad teknik, som gör ett samhälle mindre sårbart. Det måste självfallet vara i försvarsministerns intresse att den tekniken blir känd och får möjligheter att inte bara tekniskt utvecklas utan också komma till användning och få en marknad.

Jag vill nämna bara några exempel.

Om människor skulle kunna försörja sig själva på de naturtillgångar som finns i deras närhet med en mindre dyrbar, småskalig men modern och elegant teknik, skulle det skapa ett mindre behov av att transportera livsfrönödenheter långa sträckor. Det skulle ge tillfredsställande och intressanta arbeten för människor över hela landet och samtidigt skapa ett mindre sårbart samhälle.

De mikrodatorer som nu utvecklas, med i hög grad modern teknik, behöver inte alls sättas in i stora centraliserade och sårbara system utan skulle kunna användas för att bygga upp ett mindre sårbart och tryggare samhälle. Enligt vad jag förstår måste den intressantaste och mest positiva uppgift som försvarsdepartementet kan ha vara att se på möjligheterna att göra samhället mindre sårbart och att i stor utsträckning använda sina resurser också till detta ändamål.

Sekretariatet för framtidsstudier har, som man inom departementet säkerligen känner till, tagit fram material som kan ge underlag för hur det skulle kunna byggas upp ett samhälle som klarar sig med mindre centraliserad energiproduktion och mindre sårbara system.

Försvarsministern sade också att det billigaste sättet att ersätta kärnkraft är att framställa energi ur kol. Jag är litet bekymrad över hur man nu utnyttjar det räkneexempel som konsekvensutredningen tog fram och som gäller vad som skulle hända om man ersatte kärnkraften med kolkondenskraft. Det har klart uttalats att detta endast var ett räkneexempel och ingenting annat. Men detta exempel uppfattas nu inte bara av massmedia utan också av en departementschef på allvar så att den metoden representerar det billigaste sättet att ersätta kärnkraften, men så har konsekvensutredningen inte uttryckt sig, utan den har endast sett detta som ett räkneexempel.

Självfallet kommer inte kärnkraften att ersättas med kolkondenskraft. Det är alldeles för dyrt, och det är också ett mycket opraktiskt sätt att gå till väga. Det finns andra möjligheter, och försvarsministern har i sitt inledande svar nämnt kraftvärme, som skulle kunna byggas ut i kommunerna, och industriell mottryckskraft, som ännu inte är på något sätt färdigutbyggd. Jag kan som exempel nämna att man i Luleå låter gas motsvarande en effekt av totalt megawatt gå förlorad utan att på något sätt utnyttja den. Det finns oerhört mycket att göra, men det kommer inte till förverkligande, i varje fall inte på samma kraftfulla sätt, så länge vi satsar på kärnkraften.

När det sedan gäller tillförselsidan är flis från skräpskog redan i dag ett konkurrenskraftigt alternativ till olja. En sådan lösning blir betydligt billigare än de som redovisas i de räkneexempel som konsekvensutredningen har tagit fram. I en framtid ser vi också möjligheter att odla för energiproduktion. Det har gjorts utredningar om detta, och det har givits ut böcker i ämnet, bl. a. en av Olle Lindström. Det finns all anledning för försvarsdepartementet att gå djupare in i dessa frågor, och jag är övertygad om att ni också gör det där.

Vi behandlar just nu i näringsutskottet motioner som gäller naturresurs-hushållningen. Vi har i samband därmed fått uppgift om att överstyrelsen för ekonomiskt försvar gör perspektivstudier som visar, att det finns möjligheter att bygga upp ett mycket robustare, tryggare och mindre sårbart Sverige. Jag

utgår från att det så småningom i budgetpropositionen kommer att läggas fram förslag som visar att försvarsdepartementet tar dessa frågor på allvar och även att det kommer att ges underlag för att rent sakligt visa att vi klarar oss utan kärnkraft och skapar ett mindre sårbart samhälle ju snabbare vi avvecklar kärnkraften.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Försvarsministern säger att jag inte är saklig, men själv går han upp i talarstolen och framför de mest osakliga påståenden, fulla av motsägelser och inte alls sakligt underbyggda. Det finns ju protokoll, så var och en kan ta del av de tuvhoppen.

Låt oss tala litet om sårbarheten och utvecklingen av samhällena. Försvarsministern behagade säga att jag var mot utveckling och ville ha samhället på något slags medeltida nivå. Det har jag aldrig sagt, men jag har sagt att man kan styra utvecklingen och göra klart för sig vilken utveckling man vill ha. Det är ju huvudfrågan. Om man låter samhällsutvecklingen fortgå utan att man försöker styra den får man de negativa effekter som försvarsministern nu har så förtvivlat svårt att kunna försvara. Man kan inte plädera för en kraftig utbyggnad av en energikälla som kärnkraften och samtidigt påstå att man försöker minska samhällets sårbarhet. Det hänger inte ihop helt enkelt. Det är inte en utveckling som är bra för landet vare sig i fredstid eller med tanke på sårbarheten vid eventuella fredskriser eller krigshandlingar.

Jag vet inte varifrån försvarsministern har fått sina sifferuppgifter i fråga om terawattimmar – dem känner jag inte alls igen. Vår elförbrukning 1978 var enligt statistiska centralbyrån 83 TWh, varav ungefär 20 TWh från kärnkraftverk. Siffrorna 62 och 30 känner jag som sagt inte alls igen. Men jag tycker inte att detta med terawattimmar är så viktigt i och för sig. Det viktiga är, som jag påpekade tidigare och som har nämnts här också av Birgitta Hambraeus, att om vi bygger ut mer kärnkraft kommer vi att bli mer och mer beroende av produktion av el från kärnkraftverk. Det är det som är den springande punkten.

Så kommer vi in på spridningseffekter och sådana saker. Det blir ju ingen spridning av kraftkällorna om man bygger kärnkraftverk på det här sättet, dvs. bygger stora enheter. Samma sak gäller kolkondens. Där har försvarsministern som sagt helt och hållet anammat konsekvensutredningens betänkande, som officiellt presenteras i dag. I Folkkampanjens nej-alternativ, som är ett räkneexempel precis som alla andra, har man visat att det går alldeles utmärkt att klara sig med ett stort kolkraftverk under en övergångsperiod. Det finns siffror på det. Allt beror på hur man vill ta itu med problemen och vilken utveckling man vill ha.

Det bästa är naturligtvis att sprida elproduktionen över landet till våra kommunala kraftvärmeverk, som borde ha byggts ut för länge sedan – på 1950-talet helst – till mottrycksanläggningar i industrin och till anläggningar som är konstruerade för fasta bränslen, t. ex. flis. Det är ju intressant när försvarsministern säger att det i ett krigs- eller kristillstånd blir stopp på

exportmarknaden, så att vi inte kan exportera vår pappersmassa. Då vore det ju alldeles utmärkt att ha en väl utbyggd och väl organiserad apparat för kraftproduktion genom fliseldning. När vi inte kan exportera vår massa kan vi ju göra flis av den och klara vår bränsleförsörjning och vår elkonsumention på det sättet. Det måste vara en vettig beredskapsåtgärd som man borde investera pengar i i stället för i andra saker.

Sedan kommer vi till detta med konventioner. Försvarsministern blev mycket upprörd. Han tycker inte om att man kallar honom naiv, men det är ju precis vad han är. Han säger att vpk inte ställer upp på det här. Det är inte fråga om oss, Eric Krönmark. Eric Krönmark kanske kommer ihåg att det fördes krig i Vietnam för knappt tio år sedan. Om det fanns någon av alla de konventioner som stormakten USA hade undertecknat som den kunde bryta mot så gjorde den det.

Eric Krönmark talade också om gas. Ja, gas användes inte i andra världskriget, men i Vietnam kom gas till riklig användning. Man använde gaser, avlövningsmedel och kemiska bekämpningsmedel som stred mot alla konventioner. Man använde vapen som var emot konventionerna, och man åsidosatte folkrättsliga regler.

Jag säger detta, därför att jag tycker att det är naivt att med darr på stämman hänvisa till internationella konventioner. Jag respekterar dem, och jag vet att Sverige respekterar dem. Men vi vet av erfarenhet – så realistisk är väl ändå Eric Krönmark – att man inte kan säga att vi på grund av internationella konventioner inte behöver hysa några bekymmer för våra kärnkraftverk, för ingen kommer att angripa dem. Inser inte Eric Krönmark motsägelsen mellan sådana uttalanden och den verklighetsbakgrund vi har och de fakta vi känner till?

Eric Krönmark påstår att jag eller mitt parti skulle vara emot att man följer internationella konventioner. Det är ett verkligt fult angrepp. Jag har aldrig sagt någonting sådant. Jag har hänvisat till historiska erfarenheter, alldeles nyligen inträffade. Försök att debattera litet sakligt, Eric Krönmark! Och var vänlig och lyssna på mig när jag talar och för inte samtal med rådgivare! Var litet realistisk!

Min ursprungliga fråga kvarstår: Är det vettigt att öka anslagen till det militära försvaret här i landet? Är det inte bättre att föra över våra resurser till en folkförsörjning och försöka styra samhällsutvecklingen på ett sätt som gör att vår sårbarhet minskar och vår beredskap och motståndsförmåga ökar? Jag har ännu inte fått något svar på den frågan. Svara på den!

Försvarsministern ERIC KRÖNMARK:

Fru talman! Låt mig först till Birgitta Hambræus säga att jag inte tycker tillfället är lämpligt att föra en ren energidebatt, varför jag inte i dag är beredd att ta upp en diskussion om betydelsen av flis från energiförsörjningssynpunkt i krig. Jag skulle annars med stort nöje ta en sådan debatt, men det hör inte till ämnesområdet för den här interpellationsdebatten.

Jag hävdade att ju mera utvecklat ett samhälle är, desto sårbarare är det. Birgitta Hambræus menade att det var tvärtom: Man har då möjlighet att

*Om kärnkraftens
betydelse för för-
svaret*

välja en annan utveckling. Teoretiskt sett ger jag Birgitta Hambraeus rätt – visst kan man styra utvecklingen så att man minskar sårbarheten. Men min uppgift är att se det från försvarssynpunkt. När ett land skall försvara sig krävs det inte så mycket decentralisering, utan då gäller det att koncentrera insatserna just på försvarsområdet. Hur det decentraliserade samhälle som Birgitta Hambraeus förordar svarar mot de kraven vore väl ägnat för en studie. Det är faktiskt ingen som har studerat det, vågar jag påstå. Jag vill varna för att bara skriva ut positiva växlar på en sådan utveckling. Det är fullt tänkbart att det minskar sårbarheten från en synpunkt men att det ökar sårbarheten från andra – att det försämrar våra möjligheter att verka aktivt inom försvaret. Jag säger inte att det är så, men jag skulle vilja rekommendera en något ödmjukare principinställning när det gäller det problemet.

I försvarsdepartementet är vi mycket oroade över den tilltagande sårbarheten. 1977 tog jag initiativet till den s. k. sårbarhetskommittén, som främst har ägnat sig åt datorkraftens betydelse i detta sammanhang. Vi har tidigare nonchalerat de här frågorna. Jag kan försäkra Birgitta Hambraeus att det kommer att vara vägledande för arbetet i försvarsdepartementet att i alla sammanhang beakta sårbarhetssynpunkten. Men det är inte bara vi som styr samhällsutvecklingen. Där kommer även andra intressen in. Men försvarsdepartementet kommer i alla lägen att försöka påverka planeringen så att vi minimerar sårbarheten.

Så till Oswald Söderqvist, som också är inne på problemet att styra utvecklingen. Enligt vad jag förstår avser han här den marknadsekonomi som vi har i dag och som ju är ett av styrmedlen i det svenska samhället. Givetvis anger dock samhället ramar, så vi har ingen ohämmad marknadsekonomi. Oswald Söderqvist menar att hade vi inte det ekonomiska systemet, skulle vi få ett annat samhälle som inte vore så sårbart. Men hur stämmer det med de länder som har det ekonomiska samhällssystem som Oswald Söderqvist vill ha, nämligen planekonomi? Mig veterligt finns det inga nationer i världen som i dag planerar större satsningar på kärnkraft än just vissa nationer med planekonomi. Det är faktiskt inte vilket ekonomiskt system man har som avgör frågan, utan det är de bedömningar som görs av dem som har ansvaret för utvecklingen, oavsett ekonomiskt system. Det visar verkligheten.

Oswald Söderqvist menar att de kommunala kraftvärmeverken är vad vi skall satsa på. Dess värre är de i princip oljebaserade, och oljan är en bristprodukt redan i dag i fredstid, och vi kan med stor säkerhet säga att den i framtiden kommer att bli utomordentligt dyr. Jag trodde att vi var överens om att vi måste minska oljeberoendet.

Då säger Oswald Söderqvist att i det här läget skulle vi kunna gå över till att elda värmeverken med flis och nämner att jag har sagt, att exempelvis massaindustrin skulle lägga ned driften. Men det fall jag tog upp till diskussion var att Sverige var indraget i krigshandlingar, alltså inte beredskapsläge utan krigsläge. Då har vi mycket små möjligheter att gå ut i skogen och hämta den råvara som behövs, om vi skall basera en stor del av energiförsörjning på flis. Det är fysiskt omöjligt. Jag vill bara peka på en sådan hindrande faktor som tillgången till drivmedel, som då är utomordentligt

*Om kärnkraftens
betydelse för för-
svaret*

bcgränsad. Vi har inte möjlighet att transportera de flismängder som behövs från skogen fram till värmeverken. Problemet är inte så enkelt som Oswald Söderqvist vill göra det till.

Sedan till resonemanget om konventioner osv. Vi skall inte föra en Vietnamdebatt nu. Det var väl åtskilliga företeelser i Vietnamkriget som ingen av oss här i Sverige kunde acceptera, och man kan diskutera respekten för konventioner. Men det enda vi teoretiskt kan konstatera är att konventionerna i det fallet var luddigt formulerade. Vi gör en tolkning och andra nationer har gjort en annan tolkning. Ändå vågar jag säga att de som var ansvariga inte medvetet bröt mot konventionerna, utan de gjorde sin tolkning av dem. Men när det gäller exempelvis konventionen om förbud mot att angripa kärnkraftverk och andra, liknande anläggningar som vattenkraftverk finns det inga luddiga formuleringar. Där kan det alltså icke bli fråga om skilda tolkningar. Det finns i alla fall en praxis bland de civiliserade nationerna här i världen att respektera ingångna konventioner.

Oswald Söderqvist drar slutsatsen att det här är så stora problem att det tydligen inte är någon mening med att satsa så mycket på militärt försvar, utan vi skall i stället satsa på att minimera riskerna, bl. a. när det gäller energiförsörjningen. Enligt min mening är det icke jämförbara problem. Det militära försvaret har vi därför att vi tyvärr lever i en orolig värld – just nu i ett skede när alla nationer runt omkring oss ökar sina militära utgifter, när kapaciteten att föra krig stegras. Då är det fråga om att Sverige skall hävda sitt oberoende och göra sig så starkt att vi kan stå emot alla politiska påtryckningar, även i fredstid. Det är här fråga om två olika problem. Oswald Söderqvist och jag har här diametralt motsatta grunduppfattningar. För att vår nation skall kunna hävda sitt oberoende måste vi ha en ekonomisk styrka som gör det möjligt för oss att ha ett sådant totalförsvar att andra nationer tvingas att respektera vårt oberoende. Där kommer alltså frågan om energiförsörjningen in i bilden, då inte bara ur säkerhetssynpunkt utan även som en faktor när det gäller att generera en positiv ekonomisk utveckling i det här landet.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Det är tråkigt att höra Eric Krönmark än en gång – som så många gånger förr – i brist på argument dra fram vad han tror är mitt och kanske mitt partis ideal. Han talar nämligen om öststaterna och Sovjet. När argumenten tryter för Eric Krönmark så tar han upp frågan om de socialistiska staterna och hänvisar till hur det är där. Men jag talar inte om dem utan jag talar om Sverige. Hur öststaterna sedan löser sina problem är deras sak.

F. ö. är det inte sant, som Eric Krönmark söker framhålla, att Sverige skulle ligga lägst i den internationella kärnkraftsligan. Jämfört med många andra industrinationer och även med de socialistiska staterna i öst ligger faktiskt vi i Sverige med vårt reaktorprogram om 12 reaktorer på toppen när det gäller utbyggd kärnkraft per invånare. Det vore välgörande om vi kunde diskutera

Fredagen den
23 november 1979

*Om kärnkraftens
betydelse för för-
svaret*

frågan sakligt, som Eric Krönmark sade här tidigare. Men Eric Krönmark är inte saklig och vill inte vara det och kan förmodligen inte vara det, för han har inga argument. Därför tar han till sådana där fula trick, vilket är ganska oförskämt. Han säger själv att han vill vara saklig, men då skall han väl också vara det och inte tillgripa sådana debattmetoder. Det är verkligen svagt.

Återigen till frågan om sårbarheten. Jag har inte sagt att vi skall basera våra kraftvärmeverk på olja, utan jag har sagt att vi skall så mycket som möjligt försöka basera dem på fasta bränslen. Bilden är inte så svart som Eric Krönmark vill göra den till. Det går alldeles säkert att t. o. m. i ett krigsläge få fram flis ur skogen, även om det naturligtvis skulle vara svårt. Men det skulle uppstå ännu större problem om man valde Eric Krönmarks linje – att binda upp hela vår elproduktion kring sårbara kärnkraftverk.

Jag har inte sagt att detta är en enkel fråga. Jag tycker tvärtom att frågan är mycket komplicerad och det var därför som jag vill diskutera den.

Beträffande konventionerna vill jag säga att Eric Krönmark ständigt och jämt framhåller att vi har skilda uppfattningar. Jag tycker att det är bra med internationella konventioner, och jag anser att de bör respekteras och att de är viktiga. Jag har aldrig sagt något annat. Det vore välgörande för diskussionen om Eric Krönmark också där ville vara saklig och inte ljuga. Jag har inte sagt något sådant som här läggs mig till last. Vad jag har sagt är att vi erfarenhetsmässigt vet att man bryter mot konventioner. Det är därför naivt av Eric Krönmark att hänvisa till sådana. När det gäller Vietnamkriget visste hela världen att USA bröt mot en mängd konventioner. Det går inte här att tala om luddiga formuleringar och tolkningar. Försök att vara saklig!

I huvudfrågan låter det återigen på samma sätt. Jag har inte sagt att det inte är någon mening med att satsa vissa resurser på militärt försvar. Och jag har inte alls någon diametralt motsatt uppfattning i den frågan, Eric Krönmark. Jag anser att vi skall ha ett militärt neutralitetsförsvar, och jag har aldrig påstått någonting annat. Vad jag har talat om – och det har jag försökt att få Eric Krönmark att här stiga upp i talarstolen och förklara – är hur vi skall prioritera resurserna. Vi vet ju att framför allt Eric Krönmark men även hans parti i hög grad är för en kraftig utbyggnad när det gäller satsningar på det militära området. Här vill jag fråga: Är det meningsfullt att i nuvarande läge med ett så sårbart samhälle satsa mer pengar där när dessa resurser blir till allt mindre nytta? Det är ju det som frågan handlar om. Jag har inte sagt att vi skall lägga ner försvaret. Var så vänlig och stå inte och ljug i talarstolen, Eric Krönmark, utan var saklig! Låt oss hålla oss till debatten. Jag skulle vilja ha ett svar på den fråga jag ställt: Vad är det för mening med en upprustning av det militära försvaret när samhället samtidigt på de områden som jag här har nämnt och i det här speciella fallet – när det gäller energiområdet – hela tiden urholkar dessa satsningar? Vore det inte bättre att prioritera en del andra saker, exempelvis folkförsörjningen, energiförsörjningen etc., och satsa mer på detta? Det vore väl enkelt.

Försvarsministern ERIC KRÖNMARK:

Fru talman! Låt mig bara först konstatera att Oswald Söderqvist och jag tydligen har helt olika uppfattningar om vad som är saklighet.

Jag nämnde absolut inte Sovjet i mitt tidigare anförande, men det kom som ett brev på posten när herr Söderqvist nu begärde ordet. Jag pekade alltså inte ut något som helst land utan talade om ekonomiska system. Jag vill bara säga att det är som det står i Bibeln: Kastar man en käpp bland hundarna så skriker den som blivit träffad.

Oswald Söderqvist säger att jag är naiv som hävdar min uppfattning om konventioner. Jag måste säga att det är rätt märkligt. Skulle jag då, som företrädare för regeringen, stå här i parlamentet och säga: Konventioner kan man godkänna, men de kommer inte att respekteras? Då borde ju slutsatsen från min och regeringens sida vara att vi aldrig skulle lägga fram ratificeringsdokument för godkännande i den svenska riksdagen – det skulle ju vara helt meningslöst.

Vad vi måste utgå ifrån är att andra stater precis som vi skall respektera konventioner. Och jag vill säga: Även om det är en riksdagsman som står här i kammaren och säger att det är alltför många som inte bryr sig om konventioner, så bidrar det till att undergräva den internationella respekten för konventioner. Vi har vissa regler, och vi skall utgå från att de respekteras. I de fall de inte respekteras skall detta brännmärkas.

När det gäller frågan om det är meningsfullt med en satsning på det militära försvaret vill jag hänvisa till vad jag sade i mitt tidigare inlägg. Det är meningsfullt, därför att det svenska försvarets primära uppgift är att vara fredsbevarande. Vi skall ha ett försvar som är så starkt att det avhåller en eventuell angripare från att angripa oss. Lyckas vi med den satsningen klarar vi faktiskt också problemet med anfall mot kärnkraftverk – då blir inte våra kärnkraftverk några riskobjekt. Man kan helt enkelt hävda att ett starkt militärt svenskt försvar, som alltså har denna krigsavhållande förmåga, är den absolut bästa säkerhetsfaktorn även för att klara folkförsörjningen.

Det är inte fråga om konkurrerande mål här, utan det krävs ett balanserat totalförsvar. Det är fullt riktigt att det på folkförsörjningens område finns brister i dag, och det är brister som måste rättas till. Men de kan rimligtvis inte rättas till genom att vi satsar mindre på det militära försvaret. Det är tyvärr så att det som styr behovet av det militära svenska försvaret är krafter som vi inte kan påverka, krafter utanför det här landets gränser.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Det finns, Eric Krönmark, två stora ekonomiska system här i världen. Det är det marknadsekonomiska, där vi själva lever, och det socialistiska systemet, där bl. a. de östeuropeiska staterna och Sovjet ingår. Det går inte att slingra sig undan som Eric Krönmark försöker göra, för när han stiger upp och talar om andra ekonomiska system så måste det ju med naturnödvändighet bli dessa andra ekonomiska system i världen – det är ganska självklart. Att han sedan tror att han är fifffig när han inte uttalar några speciella länders namn är ganska avslöjande och egentligen inte något att

uppehålla sig särskilt mycket vid.

Sedan om naivitet och konventioner igen: Jovisst skall vi – det har jag sagt förut, och det är tredje gången jag säger det nu – respektera och slå vakt om internationella konventioner. Vi skall brännmärka alla som bryter mot dem. Men vi kan aldrig ta upp dem som argument när vi diskuterar våra egna inre säkerhetsproblem. Vi kan inte säga att våra kärnkraftverk inte är någon sårbarhetsfaktor, eftersom det finns en internationell konvention som förbjuder anfall mot kärnkraftverk. Det är det som är naivt. Vi kan respektera konventionen och brännmärka dem som inte respekterar den. Men att hänvisa till den som ett allvarligt argument när vi vet hur litet konventioner tidigare har respekterats, det är naivt.

Det som Eric Krönmark sade på slutet om försvarskostnaderna var precis vad jag har sagt hela tiden: Vi skall ha ett neutralitetsförsvar. Javisst. Vi skall satsa vissa resurser på det. Javisst. I samma andetag säger Eric Krönmark: Det har satsats för litet på den andra sidan, vi har begått underlåtenhetssynder, vi har inte varit tillräckligt uppmärksamma. Det är ju vad jag har sagt hela tiden! Vi måste satsa mer på att minska samhällets sårbarhet. Det gör vi inte genom att öka de militära utgifterna, försöka hänga med i stormakternas rustningar, hygga upp flygvapnet osv. Det är meningslöst att göra det i det här läget. Det kommer inte att finnas bränsle till våra flygplan heller, även om det finns en lagring. Det är detta som är grunden för resoncmangiet att vi måste omprioritera, föra över medel som nu används – och som Eric Krönmark vill öka – för det militära försvaret och i stället satsa på totalförsvarets övriga delar och kanske t. o. m. försöka ingripa mera aktivt i samhällsutvecklingen. Det går att göra det också i det marknadsekonomiska system som vi lever i.

Det är bra om det blir så. Det har jag sagt hela tiden. Det är fint att Eric Krönmark äntligen har kommit fram till ståndpunkten att det behövs en omprioritering.

Försvarsministern ERIC KRÖNMARK:

Fru talman! Oswald Söderqvist säger att han vill minska anslaget till det militära försvaret och i stället satsa mera på andra åtgärder. Det innebär att man ökar risken för att vi skall bli utsatta för hot eller angrepp. Jag vet att det är Oswald Söderqvists uppfattning att detta är så att säga kommunicerande kärl. Jag har i mitt tidigare inlägg redogjort för min grundinställning, och den är helt annorlunda. Jag tror mig kunna konstatera att majoriteten av kammarens ledamöter delar min uppfattning.

Med detta, fru talman, konstaterar jag att här finns en sådan olikhet i grunduppfattningar mellan Oswald Söderqvist och mig att vidare debatt från min sida med Oswald Söderqvist vid detta tillfälle inte tjänar något politiskt syfte.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Här manifesterades verkligen den berömda sakligheten igen! Det fyller verkligen ett politiskt syfte att debattera den här frågan. Men jag förstår att Eric Krönmark tycker det är pinsamt att fortsätta diskussionen, när

argumenten tryter så som de uppenbarligen gör.

Det är just fredsbevarande som det militära försvaret inte blir. Om en presumtiv angripare vet att det svenska samhället är så oerhört sårbart behöver han inte ta hänsyn till vårt militära försvar. Han kan slå ut t. ex. våra elförsörjningsanläggningar utan att behöva skicka hit en enda soldat, när samhället tillåts att utvecklas på detta sätt och bli så sårbart. Det är detta som är kruset.

Det är alltså inte fredsbevarande att enbart satsa på ett militärt försvar. Fredsbevarande blir försvaret först när samhället som helhet är starkt och osårbart i fråga om försörjning av alla viktiga förnödenheter. Det kan inte Eric Krönmark åstadkomma genom att satsa några miljoner mer på försvaret eller bygga ytterligare något tiotal flygplan eller ytterligare något tiotal stridsvagnar. Det inger ingen respekt när vi låter samhället i övrigt bli så sårbart.

Det är inte alls så särskilt stor skillnad mellan våra uppfattningar som Eric Krönmark låter påskina. Jag har samma uppfattning som han om att vi måste ha ett militärt försvar som är vettigt organiserat. Men samtidigt måste vi naturligtvis vara litet realistiska och inse att inte ens en fördubbling av anslaget till det militära försvaret inger respekt om inte samhället är uthålligt och osårbart.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 5 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1979/80:62 till civilutskottet

§ 6 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställningar 1979/80:74–79

§ 7 På hemställan av förste vice talmannen beslöt kammaren kl. 10.21 att ajournera sina förhandlingar till kl. 15.00, då de till dagens bordläggning anmälda utskottsbetänkandena väntades föreligga.

§ 8 Förhandlingarna återupptogs kl. 15.00.

§ 9 Anmäldes och bordlades

Proposition

1979/80:64 om ändring i brottsskadelagen (1978:413)

§ 10 Anmäldes och bordlades

Motion

1979/80:114 av *Stig Josefson* med anledning av propositionen 1979/80:47 om lån till vissa trädgårdsföretag

§ 11 Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

1979/80:17 med anledning av motioner i vissa kyrkliga frågor

1979/80:18 med anledning av motion om rätt för kyrkofullmäktige att besluta om partistöd

1979/80:19 med anledning av propositionen 1979/80:17 om ordningshållning vid offentliga tillställningar m. m.

Skatteutskottets betänkande

1979/80:12 med anledning av propositionen 1979/80:31 om skattefrihet för vissa ersättningar som bekostas av Nordiska ministerrådet i samband med tjänstemannautbytet mellan de nordiska länderna

Lagutskottets betänkande

1979/80:2 med anledning av motioner om aktiebolagsrättsliga frågor

Utrikesutskottets betänkande

1979/80:4 med anledning av motioner om nedrustning m. m.

Kulturutskottets betänkanden

1979/80:13 med anledning av motioner om lokalradion i Västsverige

1979/80:14 med anledning av propositionen 1979/80:12 om ändring i lagen (1971:139) om försöksverksamhet i fråga om ordningen för vissa kyrkliga förrättningar

Jordbruksutskottets betänkanden

1979/80:7 med anledning av motioner om allemansrätten, m. m.

1979/80:8 med anledning av motioner om luftvård

1979/80:10 med anledning av motioner om bevarande av levande kulturminnen

1979/80:11 med anledning av motion om bättre utnyttjande av bär och svamp

Näringsutskottets betänkanden

1979/80:6 med anledning av propositionen 1979/80:13 om lån till Volvo Flygmotor AB

1979/80:7 med anledning av propositionen 1979/80:18 om medelstillskott till Studsvik Energiteknik AB, m. m.

1979/80:9 med anledning av motionen 1978/79:384 om en lag om låsinstallation m. m.

§ 12 Anmälan av interpellationer

Nr 36

Fredagen den
23 november 1979

Anmälades och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

Anmälan av interpellationer

den 22 november

1979/80:80 av *Eric Rejndell* (fp) till industriministern om fortsatt produktion vid Emsfors bruk:

Den 19 november 1979 meddelade Södra Skogsägarna AB att man har för avsikt att lägga ner verksamheten vid fem av sina bruk. Det gäller Delary, Emsfors, Fridafors, Göta och Lessebo. Det senare berörs inte i sin helhet.

De här aviserade neddragningarna berör enligt företagsledningen ca 830 man. I verkligheten torde den siffran stiga till omkring 1 000 personer, om man inte räknar årsarbetare.

Tidigare i år gick staten in som delägare i Södra Skogsägarna genom att överta 40 % av aktierna till en kostnad av 500 milj. kr. Detta faktum innebär att staten inte bara har ett socialt ansvar för de anställda vid dessa bruk utan också ett ägarintresse. Om man ser till den sociala sidan i första hand, verkar Fridafors att drabbas värst. Vid Emsfors kommer utöver de sociala aspekterna även den ekonomiska sidan i blickpunkten. Här har Södra Skogsägarna under de senaste åren satsat ca 70 milj. kr. i ett utvecklingsprojekt, som nu avbryts innan effekten av att öka vidareutvecklingsgraden inom landet hunnit slå igenom. De stora investeringar som här gjorts har givetvis ännu inte kunnat ge full effekt. I höst har man ändå kunnat konstatera att man nått nolläge i lönsamheten. Om man ser Emsfors som en separat enhet inom koncernen, måste framtiden bedömas som ljus. Emsfors har ca 75 % av sin omsättning på exportmarknaden – eller i kronor räknat f. n. ca 75 milj. kr. per år.

Med anledning av det nedläggningshot som vilar över dessa fem bruk inom Södra Skogsägarna, vill jag till industriministern ställa följande frågor:

Vilken inställning har statsrådet till Södra Skogsägarnas planer på att avveckla verksamheten vid fem bruk inom sitt verksamhetsområde?

Delar statsrådet uppfattningen att Emsfors bruk bör bedömas fristående från koncernen i övrigt med tanke på gjorda investeringar i ett utvecklingsprojekt, som på sikt kan bedömas som lönsamt?

den 23 november

1979/80:81 av *Margot Håkansson* (fp) till industriministern om åtgärder för att rädda sysselsättningen i Lessebo m. fl. orter:

Enligt ett besked från Södra Skogsägarna AB avser man att lägga ned verksamheten vid flera av sina bruk.

De som står inför nedläggningshotet är Delary, Emsfors, Fridafors, Göta

och Lessebo bruk. Lessebo kommer väl dock inte att läggas ned helt.

Staten har i år gått in som delägare i Södra Skogsägarna genom att för 500 milj. kr. överta 40 % av aktierna. Staten har alltså förutom det sociala ansvaret för sysselsättningen också ett stort ägarintresse inom koncernen.

Även om Fridafors bruk ligger i Kronobergs län kommer ur social synpunkt även andra län att drabbas om nedläggningshotet sätts i verket. Från Olofström i Blekinge pendlar dagligen 85 personer till sin arbetsplats över länsgränsen till Fridafors.

Blekinge län är ett län med sviktande befolkningsunderlag och en lägre förvärvsfrekvens än riket i övrigt. Olofström har haft och har fortfarande stora sysselsättningsproblem, och de 85 personer som arbetar i Fridafors och bor i Olofström har alltså små möjligheter att hitta ett nytt arbete i sin hemkommun.

Även från Karlshamns kommun pendlar ungefär 25 personer till sitt dagliga arbete i Fridafors.

Bruket har tillverkat papper i mer än 100 år och övertogs av Södra Skogsägarna i början av 1950-talet. En modern reningsanläggning för produktionsvatten invigdes för några år sedan för att det känsliga vattnet i Mörrumsån inte skulle nedsmutas. Då var optimismen inför framtiden ganska stor inom företaget.

Med anledning av nedläggningshotet som vilar över fem bruk vill jag ställa följande frågor till industriministern:

Vilken inställning har statsrådet till en avveckling av fem bruk inom Södra Skogsägarnas koncern?

Vad kan statsrådet göra för Olofström om ytterligare ca 85 personer blir arbetslösa genom nedläggning av Fridafors bruk?

Har inte staten ett socialt och ekonomiskt ansvar i en koncern där man äger 40 % av aktierna?

§ 13 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 23 november

1979/80:159 av *Maja Bäckström* (s) till handelsministern om tillverkningen av torrbatterier:

Vid Torrbatterifabriken AB i Ängelholm tillhörande Tudor AB har man tagit upp förhandlingar med den fackliga organisationen om en betydande inskränkning av driften samt om en nedskärning av personalstyrkan. För Ängelholms kommun skulle en reduktion av arbetstillfällena vålla stora svårigheter. Fabriken är den enda i landet som tillverkar torrbatterier och utgör därför en viktig tillgång för vår beredskap. En betydande neddragning av produktionen kan äventyra fabriken fortbestånd.

Är handelsministern underrättad om denna situation, och vilka åtgärder är regeringen beredd att vidtaga för att trygga denna för vår beredskap så viktiga tillverkning inom landet?

1979/80:160 av *Bertil Mäbrink* (vpk) till arbetsmarknadsministern om användningen av lån och bidrag till SKF Steel i Hofors:

*Meddelande om
frågor*

Regeringen har beviljat SKF Steel i Hofors 25 milj. kr. i lokaliseringsslån och 10 milj. kr. i energibidrag för ombyggnad av järnsvampverket med plasmautrustning.

Från SKF Steel har gjorts gällande att lånet och bidraget skulle möjliggöra att sysselsättningen i gruvan Vinges backe och i kulsinterverket tryggas.

Kort tid efter lånets och bidragets beviljande meddelade SKF Steel att driften vid nämnda gruva, och därmed kulsinterverket, skulle läggas ned.

Jag vill fråga:

Vilka åtgärder ämnar arbetsmarknadsministern vidta för att det beviljade lånet och bidraget till SKF Steel i Hofors används för att trygga jobben i gruva och kulsinterverk?

1979/80:161 av *Märta Fredrikson* (c) till kommunministern om skadeverkningarna av oljekatastrof utanför Bohusläns kust:

I november 1978 drabbade ett stort oljeutsläpp den bohuslänska kusten. Klippor och stränder sköljdes över av olja. Fisk och mängder av sjöfågel dog. Oljesanering har pågått tills nu i november till en kostnad av ca 30 milj. kr. All olja är inte borta.

Kraftiga störningar i djurlivet i havet utanför Bohusläns kust har upptäckts av marinbiologer. Misstankar finns att oljekatastrofen för ett år sedan kan vara orsaken.

Kristinebergs forskningslaboratorium har begärt pengar från naturvårdsverket för fortsatt forskning.

Enligt naturvårdsverket är forskningen angelägen, men verket saknar medel och hänvisar till ordinarie ansökningstillfällen. Detta skulle i bästa fall innebära att pengar till forskning finns tillgängliga först sommaren 1980.

Är kommunministern beredd medverka till vidare utforskning av oljekatastrofens skadeverkningar?

§ 14 Kammaren åtskildes kl. 15.01.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert